

A Gellért-hegy természetvédelmi terület

A Budai-hegységhez tartozó Gellért-hegy nagyrészt Budapest XI. kerületében található, kisebb északi része az I. kerülethez tartozik.

Védetté nyilvánítás éve: 1997
Státusa: Országos jelentőségű védett természeti terület, 1987 óta az UNESCO Világörökség része
Területe: 39 ha
Látogathatósága: Szabadon látogatható

A terület rövid bemutatása

A Gellért-hegy országos jelentőségű természetvédelmi terület, de legalább ilyen értékes történelmi, kulturális és szakrális múltja miatt is. Így lett a hegy és környéke fővárosunk idegenforgalmának, turista forgalmának egyedülálló, frekvenciált helyszíne. Jelen leírásban tehát Budapest ékkövét, a Világörökség részévé is választott Gellérthegyet mutatjuk be.

A védetté nyilvánítás oka

A Gellért-hegy védettségét egyedülálló panorámájának, kulturális örökségének, geológiájának másfelől élővilágának köszönheti. A nehezen hozzáférhető dolomit szikla részeken megmaradtak az eredeti, dolomitra jellemző élővilág értékes képviselői, kőris- és hársfák, karsztbokorerdők, gyertyános-tölgyesek. A meredek, sziklás részek kiemelkedő képviselője csikófark populációja és a Magyarországon csak itt élő sárgás habszegfű (*Silene flavescens*).

A természeti emlék megközelíthetősége

A Gellért-hegyet számtalan gyalogösvény hálózta be, gyalogosan feljuthatunk rá az Erzsébet hídtól, a Szent Gellért térről vagy a Móricz Zsigmond körtérről is.

A Gellért-hegy növényvilága

A főváros közepén található hegy növényzete mára már korántsem természetes, hiszen a terület nagy része régóta közparkként működik. Egyes félreeső részeken mégis felismerhetők a hárs-kőris törmelékerdők, a karsztbokorerdők és a gyertyános-tölgyesek, illetve - elsősorban a nyugati oldalon - a tatárjuharos lösztölgyes maradványai. A meredek, sziklás keleti részeken még fennmaradtak viszonylag jó állapotban a *nyílt és zárt dolomit-sziklagyep* kisebb állományai, olyan értékes, védett növényekkel, mint az *ezüst aszat*, a *csikófark*, a *hegyi ternye*, vagy a *budai imola* és a *budai nyúlfarkfü*, valamint a legnagyobb kincs, a Magyarországon csak itt élő *sárgás habszegfű*. Ez utóbbi halvány sárga virága nyár elején nyílik. A kirándulók szeme elé leginkább az egykori és megmaradt gyertyános tölgyesek kora tavaszi *odvas- és ujjas keltike* virágpompája tárul. A török idők kertkultúráját őrzi a délkeleti oldal néhány *füge* bokra, és pár kivadult *rózsabokor*. A parkos hegyoldalak fa és cserje fajokban igen gazdagok. A gyakoribbak közül kiemelve: *tiszafa*, *tuják*, *ciprusok*, *juharok*, *kőrisek*, *gyertyánfa*,

kocsányos tölgy, molyhos tölgy, ostorménfa, akác, berkenye, illetve mogyoró, magyal, fagyal, vadrózsa, sós-kaborbolya és galagonya jellemző.

A Gellért-hegy állatvilága

Az állatvilágot elsősorban a gerincesek, pár kósza gyíkfajon kívül, főleg a madarak képviselik gazdag állománnyal. Ennek fő oka a mozaikos, tehát változatos élőhely. A madárvonulások idején még egy másik ok is döntő szerepű, s ez a Duna. A madarak vándorlásaik során gyakran követik a vizek futását, ilyenkor szívesen pihennek meg a közeli zöld területeken. Ilyenkor könnyebben lehet részünk olyan ritka jövevények megpillantásában, mint például a *hajnalmadár*, a *sárga- és tüzesfejű királyka*, a *havasi szürkebegy*, a *bajszos sármány* vagy a *vándorsólyom*. Az itt fészkelő madarak között gyakori a *fekete- és énekes rigó*, a *vörösbegy*, a *kis poszáta*, a *nagy fülemüle* és a *csilpcsalp füzike*. Letekintve a hegyről, a Dunánál *sirályokat*, *kormoránokat* és *tőkésrécét* lehet megfigyelni.

A Gellért-hegy geológiája

A Gellért-hegy földrajzi értelemben még dombnak is éppen csak megfelel csekély magassága (235 m) miatt, de kiérdemelte a hegy nevet sziklás keleti oldalának 130 méteres kiemelkedésével a Duna szintjétől (tszf. 96 m) számítva.

A hegy főtömegét tengeri eredetű üledékes kőzet, a triász kori 200 millió éves földolomit adja. A mélyben lévő dolomit rétegek vetőmozgások közben szabálytalan rögökre darabolódtak, miközben egyes rögjei kiemelkedtek, mások (idővel) a mélybe süllyedtek. A Gellért-hegy rög (*sasbérc*) vetődéses kiemelkedése féloldalas volt, mert míg nyugatról alig emelkedik, addig a keletre néző oldala meredeken szakad le a Dunára, a *Pesti-síkságra*.

A törésvonalak mentén *forró vizes oldatok* törtek fel gazdagítva a Gellért-hegy hidrotermális ásványait (*dolomit*, *limonit*, *barit*, *pirit*, *aragonit*, *kalcedon*, *kvarc*), *porló kőzeteit* (dolomit liszt), *oldás-üregeit*, *meleg-vizes eredetű barlangjait*, és a ma is működő források őseit. A legismertebb sziklajárat a legrégebben ismert, Gellért térre néző, igen régóta nyitott és használt *Szent-Iván barlang*. Földtanilag ettől értékesebb a 2006 végén feltárt *aragonit- és gipszkristályokban gazdag Citadella-barlang*.

A Gellért-hegy lábánál fakadó források természetes- és mesterséges eredetű üregrendszerekben foglaltak. Az itteni híres gyógyhatású források (*Árpád-, Mátyás- és Rákóczi-forrás*) ismert gyógyfürdőket táplálnak: *Rác-, Gellért- és Rudas-fürdő*.

A hegyen kisebb-nagyobb foltokban előfordul eocén *dolomit-breccsa* és *márga*, *kiscelli agyag*, *eocén mészkő*, *pleisztocén forrásvízi mészkő (mésztufa, travertino)* és *löss* kőzet is.

A Gellért-hegy kulturális értékei, a terület turista szemmel

A hegy legnagyobb része látogatható parkterület, területének nagysága összesen 423,345 m².

A hegy a természeti értékeken túl igen gazdag kulturális értékekben is. A legegységesebb és legösszetettebb az UNESCO világörökség részét 1987 óta képező *budapesti panoráma*.

A legöregebb kulturális emlék a mesterségesen (robbantással) tágitott hévizes eredetű egykori forrásüreg, a *Szent Iván-barlang*, amelyben most a Pálos rend kápolnáját, vagy más néven a Szent Gellért sziklatemplomot találjuk. Természetbarátként érdemes megemlékeznünk Csapody Vera botanikus és illusztrátor tiszteletére ültetett *atlaszcédrusról* a kápolnához vezető út mentén. A közeli szerpentin sétaút mentén helyezkedik el a *Gellért-legenda domborműve*. Ennek szomszédságában látható az 1993-ban ültetett *sziklakert*.

A Fellegvár, ismertebb nevén a *Citadella* a rebellis magyarok intésére, megregulázásra épült 1850 és 54 között Haynau parancsára. Építőköveit itt a hegyen fejtették. A Citadella mögött két egymás közeli kompozícióban a Tapolcai-medencéből származó bazaltoszlopok díszlenek.

Az északkeleti hegyoldalban *Szent Gellért püspök* 1904-ben épült hatalmas **szobra** körülbelül azon a helyen áll, ahol a legenda szerint 1046-ban, a hegy sziklás dunai oldaláról a hittérítő püspököt mélybe lökték a Vata-féle pogánylázadás résztvevői. A szobor mögött lévő félköríves oszlopsor és a dekoratív mesterséges vízesés szépséges látvány Pest felől, főleg esti megvilágításban.

A Gellért-hegy tetején a Dunára néző oldalon található emlékmű együttes, közismert nevén a *Szabadság-szobor* Kisfaludi Strobl Zsigmond 1947-ben készített alkotása. A felemelt kezében pálmafaágat tartó nőalak Budapest egyik legismertebb jelképe.

Az északi hegyoldal gyertyános erdejét és a beépítéseket leszámítva összefüggő parkterület. A leginkább kiépített, jó értelemben vett mesterséges rész, a délnyugati lankákon elterülő gondozott *Gellérthegyi Park*.

A Szirom utca vonalában áll Wagner Nándor alkotása a *Filozófiai Kert*, mely nyolc, az emberi gondolkodást alapjaiban meghatározó nagyságnak állít emléket: Ábrahám, Ekhnaton, Jézus, Buddha, Lao-Ce, Asszisi Szent Ferenc, Boddhidarma herceg és Mahatma Gandhi.

Az 1813-ban épített európai hírű csillagvizsgáló 1849-ig működött a hegytetőn, Buda ostromakor megsemmisült. Ma is működő „utóda” az *Uránia Csillagvizsgáló*, a hegy nyugati oldalában a Sánc utca 3-ban található.

Bővebb információ a területről: www.mtvsz.hu/budapest_termeszeti_kincsei

Jó kirándulást kívánunk